

Кокун Олег Матвійович, доктор психологічних наук, професор, заступник директора з науково-інноваційної роботи Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України

ДИСТАНЦІЙНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ СТАТЕВИХ ТА ВІКОВИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ПРОФЕСІЙНОГО САМОЗДІЙСНЕННЯ ФАХІВЦІВ

Все більшого значення для сучасного фахівця набувають питання професійної самостійності, автономії, саморозвитку, самоорганізації, самореалізації, самовтілення у співвідношенні із широким онтологічним контекстом. Вказані особистісно-професійні явища поєднуються у феномені професійного самоздійснення, яке є однією із найважливіших складових, а для більшості людей - й основною формою особистісного самоздійснення. У зв'язку з цим, розробку основ сприяння професійному самоздійсненню особистості можна розглядати в якості однієї з найважливіших проблем сучасної психологічної науки.

Особистісне самоздійснення розглядається як свідомий саморозвиток людини, в процесі якого розкриваються її потенційні можливості у різних життєвих сферах, результатом чого є постійне досягнення особистісно та соціально значущих ефектів, формування власного "простору життя". *Професійне самоздійснення* – як одна із найважливіших форм життєвого самоздійснення, що характеризується високим рівнем розкриття особистісного потенціалу фахівця у обраній професії, розвитком його здібностей, взаємопоєднанням із професією, повсякчасною затребуваністю його професійної кваліфікації, широким використанням його професійного досвіду та здобутків іншими фахівцями [3].

Далі викладемо результати наших досліджень, спрямованих на визначення статеви та вікових особливостей професійного самоздійснення фахівців різних професій. Проведення цих досліджень засновувалось на використанні нашої *концепції дистанційної професійної психодіагностики* [1] та розробленого відповідно до неї діагностичного Інтернет-сайту (<http://prof-diagnost.org>). У дослідженнях взяли участь 1452 фахівці. Для обробки отриманих результатів були відібрані результати 368, які пройшли діагностику за всіма методиками (опитувальник професійного самоздійснення [3], опитувальник для визначення етапів та чинників професійного становлення фахівців [2], Самоактуалізаційний тест Е. Шострома - САТ, Модифікація опитувальника на професійне «вигорання» та деформацію - МВІ, «Мотивація професійної діяльності» (методика К. Замфір у модифікації А. Реана), Шкала самоефективності Р. Шварцера та М. Єрусалема, Методика «Вивчення задоволеності своєю професією та роботою», Методика виявлення «Комунікативних та організаційних здібностей» - КОЗ-2). Статистична обробка здійснювалась шляхом лінійного регресійного аналізу (метод Stepwise).

Визначено такі *статеві* особливості професійного самоздійснення:

- для професійного самоздійснення чоловіків більше значення відіграє вплив таких чинників як: ступінь вираженості цінностей, властивих

особистості, що самоактуалізується; ступінь творчої спрямованості особистості; рівень розвитку комунікативних здібностей; зацікавленість у професійній діяльності; кількість зусиль, спрямованих на підвищення власного професійного рівня;

- для професійного самоздійснення жінок – рівень розвитку організаційних здібностей; рівень професійної самоефективності; задоволеність змістом професійної діяльності; здатність менше стомлюватися впродовж робочого дня; «редукція особистих досягнень» (негативний чинник).

У віковому аспекті, серед шкал самоактуалізаційного тесту основним предиктором узагальнених показників професійного самоздійснення у наймолодших (до 25 років) та найстарших фахівців (від 40 років), стала шкала «синергії», що визначає здатність людини до цілісного сприйняття світу і людей, до розуміння пов'язаності протилежностей, таких як гра і робота, тілесне та духовне і ін. При цьому, вона в останній вибірці істотно більше зумовлює внутрішньо професійне самоздійснення, ніж зовнішньо професійне. У фахівців 26 - 30 років високоінформативними предикторами шкал САТ стали шкали «креативності» (творча спрямованість особистості), «підтримки» (незалежність цінностей і поведінки суб'єкта від впливу ззовні) та «пізнавальних потреб» (прагнення до набуття знань про навколишній світ). Для фахівців 31 - 40 років найважливішим чинником професійного самоздійснення стала шкала «самоповаги», що відображає здатність людини цінувати свої достоїнства, позитивні якості характеру, поважати себе за них.

Найвищим вплив такого чинника як «ступінь задоволеності своєю професією і роботою» є у фахівців «середнього» віку (26 - 30 та 31 - 40 років). Також цей чинник відіграє набагато більше значення для зовнішньо професійного самоздійснення фахівців, старших за 40 років.

Показники комунікативних та організаційних здібностей (при переважачій вагомості останніх), в якості дієвих чинників професійного самоздійснення подані було виявлено для лише для фахівців 26 - 40 років.

Серед мотиваційних чинників професійного самоздійснення найбільш вагомим є показник внутрішньої професійної мотивації, значення якого особливо виражене у фахівців, старших за 40 років.

Список використаних джерел

1. Кокун О.М. Теоретико-методологічні та практичні засади дистанційної психодіагностики в професійній сфері / О.М. Кокун // Практична психологія та соціальна робота. - 2010. - № 7. - С. 65 - 68.

2. Кокун О.М. Психологія професійного становлення сучасного фахівця: Монографія / О.М. Кокун. - К.: ДП "Інформ.-аналіт. агенство", 2012. - 200 с.

3. Психофізіологічні закономірності професійного самоздійснення особистості : монографія / за ред. О.М. Кокуна. - К.: Педагогічна думка, 2015. - 297.